

Kansaneläkelaitoksen eettiset ohjeet 1.3.2022 lukien

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Vastuullisuus ja yhdenvertaisuus.....	2
3	Riippumattomuus ja eturistiriitojen välttäminen	2
4	Virkavastuu	3
5	Esteellisyys ja muut ristiriitatilanteet	4
6	Sivutoimet	4
7	Lahjat ja muut taloudelliset etuudet	5
8	Kutsujen hyväksyminen ja muu osallistuminen ulkopuolisten järjestämiin tilaisuuksiin	7
9	Vieraanvaraisuuden osoittaminen.....	8
10	Hankinnat	8
11	Sijoitustoimintaan liittyvät sisäpiirisäännöt	9
12	Ohjeistus ja valvonta	9
	Liite: Virkarikoksiin liittyviä säännöksiä ja oikeuskäytäntöä.....	10

1 Johdanto

Nämä eettiset ohjeet koskevat kaikkia Kansaneläkelaitoksen (Kela) palveluksessa työskenteleviä henkilöitä¹, ja ne on otettava huomioon kaikessa Kelan toiminnassa. Ohjeiden tarkoituksena on turvata hyvän hallinnon toteutumista ja varmistaa, että Kelassa työskentelevien henkilöiden riippumattomuus ei vaarannu. Lisäksi ohjeet vastaavat käytännössä esille tulleisiin kysymyksiin sekä siihen, mitä asioita Kelassa työskentelevän on otettava huomioon, jos hänelle tarjotaan etuja, lahjoja tai vieraanvaraisuutta sidosryhmäyhteistyössä tai muutoin hänen työssään. Ohjeella pyritään myös kuvaamaan sallitun ja kielletyn rajoja niin pitkälle kuin se on yleisellä ohjeella mahdollista.

2 Vastuullisuus ja yhdenvertaisuus

Eettiset ohjeet ovat osa Kelan vastuullista toimintaa. Kela painottaa vastuullisuutta, oikeudenmukaisuutta ja avoimuutta suhteissaan kaikkiin sidosryhmiin. Velvollisuutemme on toimia luotettavasti ja rehellisesti. Me kelalaiset olemme yhdessä vastuussa organisaatiomme maineesta ja siitä, ettei rehellisyyttämme tai lahjomattomuuttamme kyseenalaisteta. Tarkoituksena on kannustaa kaikkia toimijoita sitoutumaan avoimuuteen, läpinäkyvyyteen ja vastuullisuuteen. Eettisessä toiminnassa on kyse arvojen ja ihmisen toiminnan yhdenmukaisuudesta sekä oikein toimimisesta kaikissa tilanteissa. Henkilöstön kannalta ohjeet ovat tärkeitä siksi, että ne luovat yhteisen rehellisyyttä ja vastuullisuutta arvostavan kulttuurin sekä auttavat meitä toimimaan oikein erilaisissa tilanteissa.

Vastuullisuuteen kuuluu myös yhdenvertaisuuden noudattaminen Kelan toiminnassa. Kelassa on kaksi erillistä yhdenvertaisuussuunnitelmaa: Kelan yhdenvertaisuussuunnitelma sekä työelämän yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma.

3 Riippumattomuus ja eturistiriitojen välttäminen

Kelassa työskentelevän henkilön pitää kaikessa toiminnassaan pidättäytyä sellaisista toimista, jotka voivat aiheuttaa eturistiriitatilanteen Kelan ja henkilön tehtävien hoitamiseksi. Jos eturistiriitatilanne syntyy, pitää henkilön ilmoittaa siitä esihenkilölleen välittömästi.

Eturistiriitatilanteella tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilökohtainen etu voi vaikuttaa tai näyttää vaikuttavan velvoitteiden puolueettomaan ja objektiiviseen hoitamiseen.

Henkilökohtainen etu tarkoittaa taloudellista tai muuta mahdollista etua, josta Kelassa työskentelevä henkilö hyötyy.

¹ sekä työ- että virkasuhteessa työskentelevät henkilöt

Edusta voi hyötyä myös hänen perheensä ja sukulaisensa sekä hänen ystäväpiirinsä tai tuttavansa.

Esihenkilö päättää tapauskohtaisesti, voivatko olosuhteet heikentää rikoslain tai virkamieslain tarkoittamalla tavalla luottamusta Kelan toimintaan. Esihenkilön päätös ei kuitenkaan vapauta yksittäistä toimihenkilöä tai virkamiestä rikosoikeudellisesta vastuusta, vaan henkilön on aina käytettävä myös omaa harkintaansa.

Kelassa työskentelevän henkilön pitää ilmoittaa välittömästi, esihenkilölleen jos hänet on valittu uuteen tehtävään, joka voi johtaa eturistiriitalanteeseen. Henkilön pitää ilmoittaa myös poissaolon aikana syntyneestä eturistiriitalanteesta.

4 Virkavastuu

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Kelassa työskentelevät henkilöt käyttävät julkista valtaa eli päättävät yksityisten eduista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Vaikka Kelan toimihenkilöiden työsuhteeseen noudatetaan työsopimuslakia, **julkista tehtävää hoitaessaan ja julkista valtaa käyttäessään Kelan toimihenkilöt toimivat virkavastuulla**. Se käsittää sekä rikosoikeudellisen että vahingonkorvausoikeudellisen vastuun.

Rikosoikeudellinen vastuu

Rikosoikeudellinen virkavastuu tarkoittaa sitä, että virkavelvollisuuden vastaisesta teosta tai laiminlyönnistä on säädetty laissa rangaistusuhka (rikoslain 40 luku). Tällaisesta teosta on kyse esimerkiksi silloin, kun virka-asemaa käytetään väärin hyödyn hankkimiseksi tai kun virkamies ottaa lahjuksia. Virkarikokset ovat virallisen syytteen alaisia ja virkavastuu toteutuu, kun virkamies asetetaan syytteeseen teostaan.

Vahingonkorvausvastuu

Lähtökohtaisesti Kelalla on työnantajana ensisijainen korvausvelvollisuus työntekijän aiheuttamasta vahingosta. Kela on työnantajana velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssä aiheuttaa. Työntekijä on velvollinen korvaamaan aiheuttamastaan vahingosta määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi, kun otetaan huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Tahallisesti aiheutetusta vahingosta tuomitaan täysi korvaus, jollei ole erityistä syytä alentaa korvausta.

Myös Kelan hallintolakia koskevassa ohjeistuksessa on kerrottu virkavastuusta sekä rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisesta vastuusta.

5 Esteellisyys ja muut ristiriitatilanteet

Esteellinen henkilö ei saa osallistua asian valmisteluun, esittelyyn tai päätöksentekoon. Esteellisyys syntyy, jos Kelassa työskentelevä henkilö on käsiteltävään asiaan tai sen asianosaisiin sellaisessa suhteessa, joka saattaa vaarantaa hänen puolueettomuutensa.

Esteellisyyttä ei arvioida vain sen valossa, vaarantuuko asian käsittelijän puolueettomuus todellisuudessa. Riittää, että puolueettomuus objektiivisesti ajateltuna saattaa vaarantua. Ensimmäiseksi jokaisen on itse arvioitava esteellisyys ilman siihen vetoamista.

Esteellisyysperusteet on lueteltu hallintolain (434/2003) 28 §:ssä. Tarkempia linjauksia esteellisyyttä koskevien säännösten soveltamisesta on hallintolain perusteella annetussa Kelan sisäisessä ohjeistuksessa.²

6 Sivutoimet

Hyvään hallintoon kuuluu, että Kelan asiakkaat voivat luottaa Kelan ja sen työntekijöiden toiminnan tasapuolisuuteen. Sivutoimiin liittyvien rajoitusten tarkoituksena on osaltaan turvata hyvän hallinnon toteutumista.

Sivutoimella tarkoitetaan virkaa ja työsuhdetta muuhun työnantajaan kuin Kelaan sekä ammatin tai elinkeinon harjoittamista. Kelassa työsuhteessa työskentelevä henkilö ei saa sivutoimen vuoksi tulla esteelliseksi tehtävässään. Sivutoimi ei saa myöskään vaarantaa luottamusta tasapuolisuuteen tehtävän hoidossa tai muutenkaan haitata Kelan työsuhteeseen perustuvien tehtävien asianmukaista hoitamista esimerkiksi rasittavuutensa takia.

Työsopimuslain mukaan työntekijä ei saa tehdä toiselle työnantajalle sellaista työtä tai harjoittaa sellaista toimintaa, joka työn luonteen ja työntekijän aseman huomioon ottaen voisi hyvän tavan vastaisesti vahingoittaa kilpailutekona hänen varsinaista työnantajaansa.

Jos sivutyötä on tarkoitus tehdä päivittäisellä työajalla (klo 8.15 – 16), se edellyttää aina työnantajan lupaa. Työajan ulkopuolella harjoitettavista merkittävistä sivutoimista tulee ilmoittaa työnantajalle, että tämä voi harkita, vaarantaako sivutoimi toimihenkilön päätoimen hoitamisen. Merkittävänä sivutoimena ei pidetä harrastusluonteista tai satunnaista vähäistä työtä, jolla ei voida katsoa olevan vaikutusta päätoimen hoitamiseen.

² [Esteellisyys](#), [esteellisyysperusteet](#), [esteellisyyden ratkaiseminen](#) ja [esteellisyys asiakaspalvelussa](#)

Pääjohtajaan ja johtajiin sovelletaan valtion virkamieslain 18 §:n säännöksiä sivutoimista. Lain perusteella pääjohtaja ja johtajat eivät saa ottaa vastaan eivätkä pitää sellaista sivutointa, joka edellyttää työajan käyttämistä sivutoimeen kuuluvien tehtävien hoitamiseen, ellei hallituksen puheenjohtaja tai johtajien osalta pääjohtaja myönnä siihen lupaa. Harkittaessa sivutoimiluvan myöntämistä on huomioitava, että virkamies ei saa sivutoimen vuoksi tulla esteelliseksi tehtävässään. Lisäksi sivutoimi ei saa vaarantaa luottamusta tasapuolisuuteen tehtävän hoidossa tai muutenkaan haitata tehtävän asianmukaista hoitamista. Se ei myöskään saa kilpailevana toimintana ilmeisesti vahingoittaa työnantajaa. Muusta kuin edellä tarkoitetusta sivutoimesta pääjohtajan on tehtävä ilmoitus hallituksen puheenjohtajalle ja johtajan pääjohtajalle. Tällaisen sivutoimen vastaanottaminen ja pitäminen voidaan kieltää laissa säädetyillä perusteilla.

Pääjohtaja ja johtaja antavat selvityksen elinkeinotoiminnastaan, omistuksistaan yrityksissä ja muusta varallisuudestaan sekä virkaan kuulumattomista tehtävistään, sivutoimistaan ja muista sidonnaisuuksistaan, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa heidän edellytyksiään hoitaa viran tehtäviä. Selvitykseen pitää sisällyttää tieto sivutoimista saaduista tuloista.

Pääjohtajan ja johtajan on ilmoitettava välittömästi edellä mainituissa tiedoissa tapahtuneet muutokset sekä niissä havaitut puutteet. Lisäksi heidän on ilmoitettava virka-aseman perusteella tulleet ulkopuoliset tehtävät ja niistä mahdollisesti saatu tulo.

7 Lahjat ja muut taloudelliset etuudet

Kelassa työskentelevä henkilö ei saa pyytää, vastaanottaa tai hyväksyä itselleen tai toiselle henkilölle lahjoja, taloudellisia etuja tai muitakaan etuja. Hän ei saa myöskään hyväksyä lahjoja tai etuja koskevia lupauksia tai tarjouksia, jotka jollakin tavalla liittyvät hänelle uskottuihin tehtäviin tai velvollisuuksiin.

Kelan henkilöstöön kuuluvalla on oikeus ja mahdollisuus kieltäytyä hänelle työtehtävien hoidon yhteydessä tarjotusta lahjasta tai edusta. Yksityisiltä henkilöiltä tai yksittäisiltä yrityksiltä ei pääsääntöisesti tule ottaa vastaan muita kuin vähäarvoisia mainos- tai muita lahjoja. Alle 50 euron arvoista lahjaa voidaan yleensä pitää sallittuna.

Rajanveto sallitun ja kielletyn edun vastaanottamisen välillä ei ole yksiselitteinen, joten ensisijaisesti edellytetään pidättävyisyyttä. Tärkeintä on arvioida, voiko lahjan tai muun etuuden vastaanottaminen heikentää luottamusta Kelan toiminnan puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen tai pyritäänkö sillä vaikuttamaan Kelan palveluksessa olevaan.

Arvioitaessa sitä, voiko etuuden vastaanottaminen, hyväksyminen tai vaatiminen vaikuttaa toiminnan tasapuolisuuteen, on otettava huomioon ennen kaikkea Kelassa työskentelevän henkilön asema ja tehtävät sekä

hänen mahdollisuutensa vaikuttaa etuuden tarjoajan asioiden käsittelyyn. Siinäkin tapauksessa, ettei lahjan antamiseen sisältyisi minkäänlaista pyrkimystä vaikuttaa vastaanottajan myöhempiin toimiin, tällainen menettely voi herättää epäilyksiä Kelan toiminnan tasapuolisuutta kohtaan.

Oikeuskäytännössä edun hyväksyttävyyttä arvioitaessa on kiinnitetty huomiota muun muassa seuraaviin asioihin:

- edun antajaa koskevat asiat viranomaisessa
- edun saajan vaikutusmahdollisuudet
- edun tarjoajan tavoitteet
- edun tavanomaisuus
- toimen merkitys
- toimihenkilön tai virkamiehen asema.

Lisäksi on kiinnitettävä huomiota etuuden laatuun ja arvoon, toistuvuuteen sekä muihin tapauksen olosuhteisiin. Merkitystä on myös sillä, tarjotaanko etu suuremmalle joukolle vai yksittäiselle henkilölle.

Seuraavissa tilanteissa on erityistä syytä pidättäytyä tarjotuista eduista:

- valvonta- ja tarkastustehtävän suorittaminen
- hankinnan valmistelemine ja hankinnasta päättäminen
- palveluiden järjestämistä koskevan päätöksen tekeminen.

Oikeuskansleri on kehottanut vieraanvaraisuuden tarjoamisen tilanteissa jokaista kysymään itseltään:

- miksi minulle tarjotaan tällainen etuus
- millaisista motiiveista otan tarjouksen vastaan
- miltä asia näyttäisi julkisuudessa.

Käteisen vastaanottamisen työtehtäviin kuuluvasta toimenpiteestä voidaan katsoa olevan aina lainvastaista. Lahjakortti on verrattavissa käteiseen.

Luottamusta vaarantavia tekijöitä ei yleensä liity valtion viraston, Euroopan unionin toimielinten tai viranomaisten välisessä yhteistyössä tarjottuihin tavanomaisiin etuihin.

Jos lahja tai taloudellinen etuus otetaan vastaan, on varmistettava, että menettely on avointa eikä aiheuta minkäänlaista kiitollisuudenvelkaa lahjan antajaa kohtaan. Lahja tai taloudellinen etuus ei saa muutenkaan vaikuttaa henkilön puolueettomuuteen tai riippumattomuuteen.

8 Kutsujen hyväksyminen ja muu osallistuminen ulkopuolisten järjestämiin tilaisuuksiin

Ulkopuolisten kustantamat ateriat

Julkisella, yksityisellä tai järjestösektorilla toimivan yhteistyötahon kustantamalle tavanomaiselle ja kohtuulliselle lounaalle voi osallistua. Lounaalle ei tule osallistua, jos osallistuva henkilö tietää, että Kelassa on käynnissä yhteistyötahoa koskettava asia ja ulkopuolinen voi ajatella Kelassa työskentelevän henkilön pystyvän vaikuttamaan asian käsittelyyn. Joka tapauksessa lounaiden lukumäärä on syytä rajoittaa enintään muutamana vuodessa kunkin yhteistyötahon kanssa.

Kun Kelan edustajat käyvät esimerkiksi ammatillisia valmiuksia lisäävillä tutustumiskäynneillä tai benchmarking-tilaisuuksissa, he voivat osallistua yhteiselle tavanomaiselle aterialle, joka tarjotaan koko matkaseurueelle. Luennoitsija voi osallistua tavanomaiselle lounaalle koulutustilaisuuden yhteydessä.

Yhteistyötahojen juhlatilaisuudet, kulttuuritapahtumat, urheilukilpailut ja vastaavat muut tilaisuudet

On kohteliasta ja perusteltua osallistua yhteistyötahon omaan toimintaan liittyviin juhliin, joihin on kutsuttu sidosryhmien edustajia. Esimerkkinä tällaisista tilaisuuksista ovat tasavuotia täyttävän toiminnan tai uusien toimintojen kunniaksi järjestettävät tilaisuudet.

Kelassa työskentelevän pitää harkita huolellisesti mahdollinen osallistumisensa kulttuuritapahtumiin, urheilukilpailuihin tai muihin vastaaviin tilaisuuksiin, joihin joutuu normaalisti ostamaan pääsylipun, jos se tapahtuu yksityishenkilöiden, yritysten tai järjestöjen kustannuksella. Pidättyväisyttä on syytä noudattaa erityisesti silloin, jos toimihenkilöllä tai virkamiehellä saattaa asemansa perusteella olla vaikutusvaltaa tehtäessä esimerkiksi etuuksia tarjonnutta tahoa koskevia päätöksiä tai hankintoja. Sen sijaan esimerkiksi oma aktiivisuus edun tarjoavan urheilujärjestön toiminnassa tai puolison työnantajan omien työntekijöidensä perheille tarjoama virkistystilaisuus voi olla hyväksyttävä peruste osallistumiselle.

Jossain tilanteissa tapahtuma on osa yhteistyötahon järjestämää yhteistyötapaamista ja se voi sijoittua esimerkiksi kokousten väliin tai niiden jälkeen. Tällaisissa tapauksissa tapahtumaan osallistuminen on helpommin hyväksyttävissä kuin tilanteessa, jossa tapahtuman yhteyteen ei liity mitään kokousta. Asian arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota myös tapahtuman normaalisti ostettavan pääsylipun hintaan, samoin kuin tapahtuman sijaintipaikkaan eli toisin sanoen siihen, edellyttääkö tapahtumaan osallistuminen matkustamista.

Ennen aterioille, tilaisuuksiin tai muihin vastaaviin tapahtumiin osallistumista on aina syytä keskustella esimiehen kanssa osallistumisen hyväksyttävyydestä.

Jos työtehtäviin liittyvä tapahtumaan osallistuminen edellyttää matkustamista, Kela maksaa työntekijänsä matka- ja majoituskulut. Jos kutsu koskee myös Kelassa työskentelevän samassa taloudessa asuvaa perheenjäsentä, pitää hänen maksaa itse vähäistä suuremmat kustannukset. Jos tapahtumaan osallistuminen edellyttää molempien majoittumista, matkapalvelu varaa majoituksen kahden hengen huoneesta, mutta kelalainen maksaa hotellihuoneen ensin itse ja laskuttaa matkalaskulla puolet huoneen hinnasta jälkikäteen.

Luentopalkkiot

Kelassa työskentelevä henkilö ei saa vastaanottaa palkkiota Kelan edustajana pitämistään luennoista tai puheista. Mahdollinen palkkio kuuluu Kelalle.

9 Vieraanvaraisuuden osoittaminen

Kelassa työskentelevä henkilö voi antaa Kelan kustannuksella kolmansille osapuolille lahjoja vain silloin, kun se liittyy yleiseen ja hyväksytyyn tapaan. Lahjoja annettaessa pitää noudattaa kohtuullisuutta, eikä lahjan arvon tulisi ylittää 50 euroa. Lahjoja voidaan antaa samankaltaisissa tilanteissa ja muodoissa, joissa niitä voitaisiin vastaanottaa.

Yhteistyökumppaneille järjestettävää tarjoilua määrittävät tilaisuuden tarkoituksen ja luonteen mukainen tavanomaisuus ja kohtuullisuus. Kelan varoja voidaan käyttää edustustarkoituksiin vain tavanomaisen vieraanvaraisuuden tai huomaavaisuuden osoittamiseksi Kelan sidosryhmille sekä koulutus-, juhla- tai muissa vastaavissa tilaisuuksissa Kelan omalle henkilökunnalle. Edustamispaikkaa valittaessa pitää hyödyntää Kelan omia tiloja.

Alkoholia voidaan tarjoilla pääsääntöisesti vain Kelan omissa tiloissa järjestettävissä tilaisuuksissa. Lähtökohtaisesti niissä tarjoillaan vain mietoja juomia. Luvan alkoholitarjoiluun antaa tulosityksikön tai toiminnallisen yksikön johtaja.

10 Hankinnat

Kelan toimihenkilöiden on varmistettava hankintamenettelyjen asianmukainen toteutus noudattamalla tasapuolisuuden, puolueettomuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteita sekä toimimalla avoimesti. Tarjotuista etuuksista täytyy pidättäytyä ennen hankintamenettelyä, sen aikana ja sen jälkeen.

11 Sijoitustoimintaan liittyvät sisäpiirisäännöt

Sijoitustoimintaan liittyvällä sisäpiiritiedolla tarkoitetaan sellaista julkisen kaupankäynnin kohteena olevaan arvopaperiin liittyvää tietoa, jota ei ole julkistettu, joka muuten ei ole ollut markkinoilla saatavissa tai joka vaikuttaa olennaisesti sanotun arvopaperin arvoon tai hintaan. Sisäpiiritiedon haltijoita voivat olla ketkä tahansa, joilla on tiedossaan julkaisematonta tietoa. Sisäpiiritieto voi koskea sekä yhden yhtiön arvopapereita että arvopaperimarkkinoita yleensä. Sisäpiiritiedon käyttäminen omaksi tai toisen hyväksi on kiellettyä. Sisäpiirisäännöksiä ei saa kiertää lähipiirin kautta.

Tahallinen tai törkeän tuottamuksellinen sisäpiiritiedon väärinkäyttö on rangaistavaa. Myös tahallinen rikoksen yritys on rangaistavaa.

Sisäpiiritietoa haltuunsa saaneen, sijoitussuunnitelman sisäpiirisäännöissä määritellyn kohderyhmään kuuluvan täytyy pidättäytyä osallistumasta kyseistä arvopaperia koskevan asian valmisteluun, käsittelyyn ja päätöksentekoon. Hänen pitää myös pidättäytyä tekemästä kauppaa omaan tai toisen lukuun kyseisellä arvopaperilla ja antamasta sitä koskevia sijoitusneuvoja. Rajoituksen kiertäminen tekemällä kauppvoja omaan lukuun lähipiiriin kuuluvan nimissä tai muiden välikäsien kautta on kiellettyä.

Kelan sisäpiirisäännöt ja niiden soveltaminen sekä sääntöjen kohderyhmä määritellään tarkemmin hallituksen vuosittain vahvistamassa sijoitussuunnitelmassa.

Sijoitussuunnitelman sisäpiirisäännösten tarkoittamat henkilöt antavat Kelalle Finanssivalvonnan työeläkevakuutusyhtiöiden sisäpiiri-ilmoituksia koskeviin ohjeisiin perustuvan sisäpiiri-ilmoituksen. Ilmoitukset säilytetään johdon tukiyksikön resurssi- ja talousohjaustiimissä.

12 Ohjeistus ja valvonta

Jos syntyy epäselvyyttä siitä, miten jotakin näissä ohjeissa vahvistettua eettistä sääntöä sovelletaan käytännössä, pitää näiden ohjeiden yhdenmukaisen soveltamisen varmistamiseksi kääntyä johdon tukiyksikön puoleen.

Eettisten ohjeiden noudattamisen valvonta on esihenkilöiden tehtävä. Jos ohjeita on rikottu, sovelletaan rikkomuksen laadun mukaan sisäisten väärinkäytösten selvittämistä koskevia ohjeita ja henkilöstöhallinnon ohjeita huomautuksen taikka varoituksen antamisesta, työsuhteen irtisanomisesta tai purkamisesta.

Liite: Virkarikoksiin liittyviä säännöksiä ja oikeuskäytäntöä

Virkavastuusta säädetään perustuslain 118 §:ssä. Vastuuseen liittyvät seuraamukset velvollisuuksien rikkomisesta voivat olla kurinpidollisia, rikosoikeudellisia ja vahingonkorvausvastuuta.³

Virkarikoksista säädetään rikoslain 40 luvussa. Säännöksiä sovelletaan paitsi viranhaltijaan myös työsuhteessa Kansaneläkelaitokseen olevaan henkilöön. Alla on poimintoja rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevista säännöksistä, jotka voivat tulla sovellettaviksi Kelan toimihenkilöihin.

Rikoslain 40 luku

1 § Lahjuksen ottaminen

Jos virkamies toiminnastaan palvelussuhteessa itselleen tai toiselle

1) pyytää lahjan tai muun oikeudettoman edun taikka tekee muutoin aloitteen sellaisen edun saamiseksi,

2) ottaa vastaan lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa palvelussuhteessa, taikka

3) hyväksyy 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai edun tai lupauksen tai tarjouksen siitä,

hän on tuomittava *lahjuksen ottamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Virkamies on tuomittava lahjuksen ottamisesta myös, jos hän toiminnastaan palvelussuhteessa hyväksyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun

³ Perustuslaki 118 §: Vastuu virkatoimista

Virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Hän on myös vastuussa sellaisesta monijäsenisen toimielimen päätöksestä, jota hän on toimielimen jäsenenä kannattanut.

Esittelijä on vastuussa siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, jollei hän ole jättänyt päätökseen eriävää mielipidettään.

Jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään. Tässä tarkoitettua syyteoikeutta ei kuitenkaan ole, jos syyte on perustuslain mukaan käsiteltävä valtakunnanoikeudessa.

lahjan tai muun edun antamisen toiselle taikka lupauksen tai tarjouksen siitä.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

2 § Törkeä lahjuksen ottaminen

Jos lahjuksen ottamisessa

1) virkamies asettaa lahjuksen toimintansa ehdoksi taikka toimii tai hänen tarkoituksenaan on toimia lahjan tai edun vuoksi palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjanantajaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen taikka

2) lahjan tai edun arvo on huomattava

ja lahjuksen ottaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, virkamies on tuomittava *törkeästä lahjuksen ottamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi sekä lisäksi viralta pantavaksi.

3 § Lahjusrikkomus

Jos virkamies itselleen tai toiselle

1) pyytää lahjan tai muun oikeudettoman edun taikka tekee muutoin aloitteen sellaisen edun saamiseksi taikka

2) ottaa vastaan tai hyväksyy lahjan tai muun edun taikka hyväksyy sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen

siten, että menettely on omiaan heikentämään luottamusta viranomais-toiminnan tasapuolisuuteen, hänet on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava lahjuksen ottamisena tai törkeänä lahjuksen ottamisena, *lahjusrikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

5 § Virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen

Jos virkamies tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti

1) paljastaa sellaisen asiakirjan tai tiedon, joka viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) tai muun lain mukaan on salassa pidettävä tai jota ei lain mukaan saa ilmaista, taikka

2) käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi 1 kohdassa tarkoitettua asiakirjaa tai tietoa,

hännet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, *virkasalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

Jos virkamies huolimattomuudesta syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun tekoon, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, *tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

7 § Virka-aseman väärinkäyttäminen

Jos virkamies hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka aiheuttaakseen toiselle haittaa tai vahinkoa

1) rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessään julkista valtaa muissa virkatehtävissään taikka

2) käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassaan olevaan henkilöön nähden,

hännet on tuomittava *virka-aseman väärinkäyttämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

8 § Törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen

Jos virka-aseman väärinkäyttämisessä

1) tavoitellaan huomattavan suurta hyötyä tai

2) pyritään aiheuttamaan erityisen tuntuva haittaa tai vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai häikäilemättömästi

ja virka-aseman väärinkäyttäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, virkamies on tuomittava *törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi sekä viralta pantavaksi.

9 § Virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa tai 11 luvun 9 a §:ssä säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *virkavelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (4.12.2009/990)

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen rikkomalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

10 § Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta* varoitukseen tai sakkoon.

Oikeuskäytäntöä

HO 1681, 7.6.2013: Hovioikeuden mukaan teknisen toimen johtaja syyllistyi **lahjusrikkomukseen**, kun rakennusyhtiöt ja rakennusteollisuuden edunvalvontayhdistys olivat maksaneet hänelle virkamatkoja Lappiin vuosina 2004 – 2008. Matkoja oli yhteensä yhdeksän ja osalle matkoista oli osallistunut myös teknisen toimen johtajan puoliso. Hovioikeuden mukaan teknisen toimen johtajan vastaanottamat edut olivat omiaan heikentämään luottamusta viranomastoiminnan tasapuolisuuteen. Teknisen toimen johtaja veloitettiin 60 päiväsakon lisäksi menettämään valtiolle saamansa taloudellisen hyödyn 7.590 euroa.

KKO 2006:37: Pääesikunnan osastopäällikkönä toimiva komentaja, joka vastasi pääesikunnan konttorikonehankinnoista, oli runsaan kahden vuoden aikana vastaanottanut lahjan luonteisia etuja konttorikoneita pääesikunnalle samaan aikaan markkinoineelta yhtiöltä osallistumalla yhtiön vieraana kahdesti oopperajuhlille sekä useisiin golf-tapahtumiin. Komentajan katsottiin syyllistyneen sotilaana tehtyyn **lahjusrikkomukseen**.

KKO 2002:51: Sisäasiainministeriön poliisiosaston rikosylitarkastaja oli tehnyt poliisihallinnolle atk-laitteita toimittavan yhtiön kanssa yhteistointiminta- ja mainossopimuksia poliisien ralliautoiluyhdistyksen nimissä. Yhdistyksessä noudatetun käytännön mukaan hän oli saanut yhtiön sopimusten perusteella maksamat rahamäärät käytettäväksi rallitoiminnastaan aiheutuviin kuluihin. Rikosylitarkastajan katsottiin syyllistyneen **lahjusrikkomukseen**.

KKO 2000:40: Korkein oikeus katsoi vesioikeuden jaoston puheenjohtajan ja kahden jäsenen syyllistyneen **tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen** heidän otettuaan usealla tutustumis- ja tarkastusmatkalla vastaan yhtiön tarjoamaa kestitystä. Korkein oikeus tuomitsi jaoston puheenjohtajalle rangaistukseksi varoituksen ja jätti jäsenet rangaistukseen tuomitsematta. Puheenjohtajan osalta otettiin huomioon mm. syyksi luetun menettelyn koostuminen useista tapauksista ja tekojen luonne kokonaisuutena ja hänen vastuullinen asemansa puheenjohtajana. Jäsenten osalta otettiin huomioon mm. kestityksen vähäisyys ja heidän asemansa oikeuden rivijäsenenä. Tapauksessa oli kysymys myös loma-aikana tapahtuneesta ja virkamiehen puolisolle tarkoitetusta kestityksestä.

KKO 1997:33: Opetusministeriön osastopäälliköllä oli asemansa vuoksi mahdollisuus vaikuttaa osastollaan valmisteltavina olleisiin liikuntajärjestöjen valtionavustuksiin. Hän oli osallistunut valtionapua saavan liikuntajärjestöihin kuuluvan lajiliiton ja sellaista lajiliittoa tukevan yhdistyksen omistaman yhtiön kustantamille matkoille ulkomaisiin urheilukilpailutapahtumiin. Hänen katsottiin syyllistyneen **lahjuksen ottamiseen ja lahjusrikkomukseen**.

KKO 1996:67: Kaupunki oli pyytänyt urakasta tarjoukset kahdelta yhtiöltä. Toisen yhtiön tuotepäällikkö oli jo ennen tarjouskilpailua ja myös sen aikana tarjonnut ravintolapalveluja urakkaa valmistelleille virkamiehille. Koska tarjoilua ei voitu pitää tavanomaisena vieraanvaraisuutena, tuotepäällikkö tuomittiin rangaistukseen lahjuksen antamisesta ja virkamiehet **lahjusrikkomuksesta**.

Valtakunnansyyttäjä 8.12.2005:

Kelan pääjohtaja ja hänen aviopuolisonsa olivat vierailleet Punkaharjun kuntoutussairaalasäätiön omistamassa kuntoutuskeskus Kruunupuiستossa 9.–10.7.2001 (vierailu 1; arvo noin 191 euroa), 7.–8.8.2004 (vierailu 2; arvo noin 488 euroa) ja 8.–9.7.2005 (vierailu 3; arvo noin 383 euroa). Etujen tarjoaminen pääjohtajalle liittyi hänen asemaansa Punkaharjun kuntoutussairaalasäätiön palveluita käyttävän Kansaneläkelaitoksen pääjohtajana. Valtakunnansyyttäjä totesi, että lahjusrikkomuksen tunnusmerkistö ei edellytä sen osoittamista, että jonkun henkilön viranomaistoimintaa kohtaan tuntema luottamus olisi todellisuudessa heikentynyt. Kysymys on menettelyn arvioimisesta viranomaistoimintaa kohtaan tunnetun luottamuksen kannalta yleisesti. Arvioinnin kohteena on viime kädessä se, onko virkamiehen menettely luonteeltaan sellaista, joka voi heikentää kansalaisten käsitystä viranomaistoiminnan tasapuolisuudesta. Syyttämättäjäättämisspätöksen mukaan pääjohtaja oli **syyllistynyt lahjusrikkomukseen** vierailuiden 1 ja 2 yhteydessä. Näiltä osin menettely katsottiin vähäiseksi, eikä syytetä nostettu. Päätöksen mukaan vierailu 3 poikkesi muista kahdesta, koska sen yhteydessä pidettyihin seminaariin ja merkkipäivätilaisuuteen osallistuminen oli kuulunut pääjohtajan virkatehtäviin. Vierailun 3 osalta päätöksessä todettiin vielä, että Kruunupuiستossa järjestetty seminaari ja säätiön hallituksen puheenjohtajan

merkkipäivätilaisuus olivat muodostaneet Kansaneläkelaitoksen pääjohtajan vierailulle asiallisen perusteen, eikä samassa yhteydessä tapahtuneen, muuhun ohjelmaan asiayhteydessä olleiden etujen tarjoamisen voitu sen vuoksi katsoa olleen epäluuloja aiheuttavaa. Näistä syistä asiassa ei valtakunnansyyttäjän päätöksen mukaan ollut todennäköisiä perusteita epäillä, että pääjohtajan menettelystä olisi aiheutunut tunnusmerkistössä tarkoitettua luottamuksen heikentymisen vaaraa.

KKO 2017:92 A:ta syytettiin virkavelvollisuuden rikkomisesta sillä perusteella, että hän oli vuosina 2007 - 2009 Itä-Suomen syyttäjänviraston johtavana kihlakunnansyyttäjänä ja vuosina 2010 - 2017 Valtakunnansyyttäjänvirastossa valtakunnansyyttäjänä hallintolain 27 §:n 1 momentin vastaisesti esteellisenä osallistunut itseään ja virastojen henkilökuntaa koskevien koulutushankinta-asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevillä perusteilla katsottiin, että

syyteoikeus oli vanhentunut siltä osin kuin kysymys oli Itä-Suomen syyttäjänvirastossa tehdyksi väitetystä menettelystä ja että siltä osin kuin kysymys oli Valtakunnansyyttäjänvirastossa tehdyistä koulutushankinnoista, A oli syyllistynyt **virkavelvollisuuden rikkomiseen**.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies 20.12.2021:

Yritys A oli asetettu konkurssiin 10.12.2009. Sen toiminnassa oli syntynyt potilasasiakirjoja, joihin liittyi kysymys niiden säilytysvelvollisuudesta. Konkurssipesä oli ollut yhteydessä Kelaan ja siellä erikoisasiantuntija C:hen asiakirjojen siirtämiseksi Kelan arkistoihin. C kävi aineistot läpi ja ilmoitti, että niistä pitää ensin poistaa potilasasiakirjoihin kuulumaton ja vanhentunut aineisto. C tarjoutui tekemään työn itse yhdessä kolmannen yrityksen kanssa yhteensä noin 50.000 euron hinnasta. Sopimukseen ei kuitenkaan päästy. C vastasi Kelassa vuoden 2018 aikana toteutetusta valmisteluprojektista, jossa suunniteltiin toimintamalli toimintansa lopettaneiden yksityisten terveydenhuollon palveluntuottajien potilasasiakirjojen säilyttämiseen ja arkistointiin Kelassa. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että C on **toiminut lainvastaisesti** siinä, että hän on neuvotellut toimeksiantosopimuksesta konkurssipesän kanssa. Hänen olisi tullut ymmärtää, että toimeksiantosopimus ja siihen liittyvät neuvottelut konkurssipesän kanssa saattoivat olla ristiriidassa hänen työtehtäviensä kanssa Kelassa ja siten muodostaa hallintolaissa tarkoitetun esteellisyysperusteen. Menettely oli myös työsopimuslain ja Kelan eettisten ohjeiden vastaista, koska se vaaransi hänen toimintansa puolueettomuutta Kelan tehtävissä.